

Психологічна залежність публічних службовців як фактор корупційної поведінки

Серьогін С. М., Петренко О.С., Соколовський С.І., Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Метою статті є розгляд психологічних аспектів запобігання корупції у професійній діяльності публічних службовців шляхом аналізу основних мотивів системної корупційної поведінки та соціокультурних аспектів їх формування. З'ясовано, що дослідження проблем мотивів корупційної поведінки пов'язано з декількома важливими факторами: 1) існуючі в українському суспільстві стереотипи розуміння корупції; 2) соціальні чинники корупційної поведінки – історичні, економічні, політичні, культурні, колективно-психологічні та індивідуально-психологічні; 3) соціокультурні аспекти формування антикорупційної свідомості.

Виокремлено кілька мотивів корупційної поведінки: ігровий, соціальний, монетарний тощо. Це обумовлено існуванням кількох найпоширеніших фреймів масової свідомості, які фіксуються в українському суспільстві щодо сприйняття корупції. Визначальними факторами виникнення корупційної поведінки у професійній діяльності публічних службовців є психологічні залежності особи, що обумовлює застосування концепції психологічного дослідження. Корупційна поведінка визначається як девіантна та обумовлює сприйняття обов'язків публічної служби як можливість отримання задоволення від перспективи ймовірного отримання неправомірної вигоди та пільг за порушення офіційних морально-етичних вимог (формування залежності). Виділено види психологічних залежностей публічних службовців (від влади, грошей тощо). Показано, що хворобливим проявом такої психологічної залежності особи є kleptomania. Задля запобігання корупції у професійній діяльності публічних службовців запропоновано застосовувати науково обґрунтований психолого-діагностичний супровід, зокрема спеціальні методики визначення схильності до kleptomanii та корупційної поведінки.

Ключові слова: *корупційна поведінка; публічний службовець; мотив; психологічна залежність; професійна діяльність*

Psychological dependence of public servants as factor of corruption behavior

Seriogin S. M., Petrenko O.S., Sokolovskiy S.I. Dnipropetrovsk regional institute of public administration of National academy for public administration under the President of Ukraine

The purpose of the article is to identify psychological aspects of preventing corruption in the professional activities of public servants by analyzing the main motives of systemic corruption behavior and socio-cultural aspects of their formation. It is revealed that research on the motives of corruption behavior is associated with several important factors: 1) the stereotypes of understanding of the corruption existing in the Ukrainian society; 2) social factors of corruption behavior - historical, economic, political, cultural, collective-psychological and individual psychological; 3) socio-cultural aspects of the formation of anticorruption consciousness.

There are several motives of corruption behavior: game, social, monetary etc. This is due to the existence of the most common frames of mass consciousness, which are recorded in the Ukrainian society regarding the perception of corruption. The determining factors of the occurrence of corruption behavior in the professional activities of public servants are the psychological dependencies of the person, which leads to the use of the concept of psychological research.

Corruptive behavior is defined as deviant one and causes the perception of the responsibilities of the public service as an opportunity to obtain satisfaction from the prospect of receiving unlawful benefits and privileges for violating official moral and ethical requirements (the formation of dependence). The types of psychological dependencies of public servants (on power, money, etc.) are distinguished. It is shown that a painful manifestation of such a person's psychological dependency is kleptomania. In order to prevent corruption in the professional activities of public servants, it is proposed to apply

scientifically substantiated psychological and diagnostic support, in particular special methods for determining the propensity for kleptomania and corruption behavior.

Keywords: *corruption behavior; public servants; motive; psychological dependence; professional activity*

Психологическая зависимость публичных служащих как фактор коррупционного поведения

Серегин С. М., Петренко О.С., Соколовский С.І. Днепропетровский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Целью статьи является рассмотрение психологических аспектов предотвращения коррупции в профессиональной деятельности публичных служащих путем анализа основных мотивов системного коррупционного поведения и социокультурных аспектов их формирования. Выяснено, что исследование проблем мотивов коррупционного поведения связано с несколькими важными факторами: 1) существующие в украинском обществе стереотипы понимания коррупции; 2) социальные факторы коррупционного поведения – исторические, экономические, политические, культурные, коллективно-психологические и индивидуально-психологические; 3) социокультурные аспекты формирования антикоррупционного сознания.

Выделены несколько мотивов коррупционного поведения: игровой, социальный, монетарный и тому подобное. Это обусловлено существованием нескольких распространенных фреймов массового сознания, которые фиксируются в украинском обществе относительно восприятия коррупции. Определяющими факторами возникновения коррупционного поведения в профессиональной деятельности публичных служащих являются психологические зависимости лица, что обуславливает применение концепции психологического исследования. Коррупционное поведение определяется как девиантное и обуславливает восприятие обязанностей публичной службы как возможность получения удовольствия от перспективы возможного получения неправомерной выгоды и льгот за нарушение официальных морально-этических требований (формирование зависимости). Выделены виды психологических зависимостей публичных служащих (от власти, денег и т.д.). Показано, что болезненным проявлением такой психологической зависимости человека является kleptomania. Для предотвращения коррупции в профессиональной деятельности публичных служащих предложено применять научно обоснованное психолого-диагностическое сопровождение, в том числе специальные методики определения склонности к kleptomании и коррупционному поведению.

Ключевые слова: *коррупционное поведение; публичный служащий; мотив; психологическая зависимость; профессиональная деятельность*

Постановка проблеми.

Сьогодні ситуація з корупцією в Україні визначають як кризову. Вона є явищем та продуктом сучасного соціального стану українського суспільства (а не лише недосконалістю кримінальної юстиції). Має властивість та здатність поглиблювати кризу в суспільстві, що зводить нанівець будь-які реформи. Проблема корупції вважається головною перешкодою на шляху розвитку та визнання України світовою спільнотою як демократичної правової країни. За останні роки в Україні було створено ряд державних органів, що мають на меті сприяти запобіганню та протидії корупції (Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України). Як склад-

ник реалізації державної антикорупційної політики в Україні цей крок спрямований на нейтралізацію основних причин виникнення корупції. Проте питання запобігання корупції залишається гострим. По-перше, без урахування національних особливостей перенесення світових стандартів антикорупційної культури в управлінську діяльність не дозволяє вживати дієві заходи протидії корупції. По-друге, психологічна неготовність / нездатність посадових осіб органів публічної влади обумовлює неспроможність застосування інституту відповідальності, насамперед, до себе та своїх колег. По-третє, будь-яке нормативно-правове поле залишається формальним без відповідної матеріально-технічної бази та морально-психологічної атмосфери готовності. Це

зумовлює необхідність дослідження питання запобігання корупції з позиції використання науково обґрунтованого психологічного супроводу конкурсного відбору кандидатів на посади під час вступу на публічну службу, а також її проходження.

Метою статті є виявлення психологічних аспектів запобігання корупції у професійній діяльності публічних службовців шляхом аналізу основних мотивів системної корупційної поведінки та соціокультурних аспектів їх формування.

Аналіз досліджень та публікацій. Останні десятиліття науковий дискурс навколо питання корупції ведеться у межах юридичних, економічних, соціологічних наук. У свою чергу дослідження моделей корупційної поведінки, насамперед, пов'язують з економічними мотивами. У своєму дослідженні С. Роуз-Аккерман довів, що корупційна модель поведінки у професійній діяльності публічних службовців виникає за умови, коли конкуренція відбувається лише між суб'єктами господарювання, а публічний службовець відіграє роль монополіста [6]. П. Чендер і Л. Вайлд наголошували на тому, що корупція поширюється внаслідок конкуренції і між публічними службовцями («виконавцями»), і між споживачами («клієнтами») [16]. Ф. Луї запропонував модель «живої черги» (час можна скоротити, купивши право пройти поза чергою) [20].

Серед теоретичних моделей заслуговує на увагу також «модель агентів», яка застосовується для аналізу поведінки різноманітних груп впливу, корупція є наслідком конфлікту між ними (принципалом та агентами) [10]. У дослідженнях Д. Хілмана і Е. Катца вивчаються механізми внутрішньої корупції, що виникає в ієрархічно організованій структурі публічної служби, в яку неправомірна вигода надходить ззовні [10]. Ф. Коффман і Дж. Лаварі під час дослідження оптимальної мотиваційної схеми в дворівневій організації дійшли до висновків, що зниження рівня зовнішньої корупції має наслідком зростання в організації внутрішньої корупції [19]. Отже, корупція приносить більше користі тому, хто стоїть на вищому рівні вертикальної ієрархії. Зазначимо, що здебільшого серед зарубіжних авторів домінує положення

про максимізацію корисності у професійній діяльності публічних службовців, яке називається «*Homo economicus*» («людина економічна») [21].

Незважаючи на поширеність такої думки серед науковців, які вивчають причини виникнення корупції у системі публічного управління, все більше зростає узгодженість щодо того, що емоції впливають на прийняття економічних рішень [14]. У повсякденних економічних операціях люди діють відповідно до власних мотивацій та етичних переконань, часто всупереч суто економічним інтересам. Фактично, у багатьох фінансових рішеннях неекономічні мотиви, як альтруїзм матері або ідеологія активіста, можуть домінувати над економічними мотивами. Науковці підкреслюють, що жодні зовнішні обставини не можуть бути визначальними причинами злочину, якщо вони водночас не покладені на внутрішні особливості людини, зокрема – на рушійні сили її активності [21]. Економічні рішення часто приймаються в контекстах, що створюють суперечливі мотиви, що привертають все більшу увагу науковців до них. Так, Г. Бекер та К. Мерфі вивчали ефект перетворення окремих корупційних дій на традицію суспільства [13].

Водночас науковці, які досліджують питання корупції з юридичної та соціологічної позицій, зазначають, що у масовій свідомості модель корупційної поведінки може набувати різних форм і не завжди модель, що описана в антикорупційному законі, є прийнятною для населення. Більше того, існують варіанти поведінки, які виглядають як корупція, однак такими не є з погляду закону; і навпаки, коли на перший погляд ситуація не схожа на корупційну, однак є корупцією відповідно до законодавства [4]. Більшість політологів і соціологів вважає корупцію хворобою суспільств, що розвиваються, спричиненою результатами і проявом незавершеної модернізації і бідності [11]. Водночас частина представників цієї школи, а саме Д. Бейлі, Н. Лефф, К. Лейес виступали проти односторонньо негативного підходу до корупції як суспільної патології. Учені вважали, що корупція може мати позитивну роль в напрямі інтеграції, розвитку і модернізації суспільств «третього світу» [21].

В Україні проблемам пошуку мотивів корупційної поведінки у публічних службовців у системі публічного управління присвячені праці роботи багатьох дослідників, зокрема О. Волянської, А. Комарової, О. Костенка, В. Кулікова, О. Прохоренка, Н. Липовської, М. Мельника, Є. Невмержицького, С. Серьогіна, Д. Чумаченка та ін. Вищеназвані науковці зазначають, що дослідження проблем мотивів корупційної поведінки пов'язано з декількома важливими факторами: 1) існуючі в українському суспільстві стереотипи розуміння корупції; 2) соціальні чинники корупційної поведінки – історичні, економічні, політичні, культурні, колективно-психологічні та індивідуально-психологічні; 3) соціокультурні аспекти формування антикорупційної свідомості.

Виклад основного матеріалу. Отже, у своїх працях як зарубіжні, так і вітчизняні вчені виділяють кілька мотивів корупційної поведінки: ігровий, соціальний, монетарний (monetary) тощо. Науковці відмічають, що в корупційній поведінці ігровий мотив (корупція розглядається як небезпечна та захоплююча гра) сильно переплітається з монетарним (прагнення публічного службовця до одержання матеріальних благ) [9]. Основою для такого твердження є аналіз психологічних факторів виникнення корупційної поведінки у професійній діяльності публічних службовців за допомогою теорії ігор. Це означає, що у біматричній грі існує сідлова точка, коли обидва гравця будуть використовувати стратегію корупційної поведінки (принцип *min-max* для того, хто пропонує неправомірну вигоду, тоді як для публічного службовця використовується принцип *max-min*). Слід звернути увагу, що існує декілька категорій публічних службовців, які приймають участь у такій грі: професійні та аматори. Головна відмінність полягає у тому, що професіонали заздалегідь планують обсяг доходів від службової діяльності (завчасно знають про можливі перешкоди під час надання певного виду послуги). Аматори не планують рівня доходів, однак готові використати сприятливу ситуацію для власного збагачення [8].

За наявності ігрового мотиву публічний службовець знаходиться у стані

очікування, що інші публічні службовці надаватимуть подібні послуги за винагороду, їх діяльність не координується з його боку, тому неправомірна вигода для нього стає привабливою винагородою за гру [21]. Зазначене дозволяє стверджувати про тісний взаємозв'язок ігрового та монетарного мотивів, який сприяє посиленню один одного та дозволяє пояснити поширеність корупційного способу життя. За таких обставин формується, по-перше, домінантність переважання матеріальних цінностей над духовними та, по-друге, схильність до корупції, тобто певна психологічна залежність від систематичного одержання таких переваг.

Канадський дослідник Г. Мате визначає поняттям «залежність» будь-яку поведінку особи, яка дає тимчасове полегшення і задоволення, але в довгостроковій перспективі завдає шкоди. При цьому людина не може від цього відмовитися попри весь негатив. Виходячи з такого формулювання, можна виділити види психологічних залежностей публічних службовців, зокрема від влади, грошей тощо. Враховуючи, що перше часто переслідується, аби задовольнити невтомну спрагу до другого, і навпаки [7]. Як підкреслює Г. Мате, залежність від влади і грошей завжди витікає із внутрішньої порожнечі, яку людина намагається заповнити ззовні. Потяг до статусної та майнової переваги над іншими (перемоги, виграшу), на думку канадського дослідника, обумовлено бажанням придушити екзистенціальний біль, отримати позитивні відчуття та задовольнити самооцінку, що сприяє формуванню корупційної поведінки та штовхає публічного службовця на порушення закону. Таким чином, надмірна меркантильність публічного службовця та бажання до контролю, влади над іншими людьми може викликати різні психічні розлади та фізичні захворювання, а особі з хворобливим прагненням до влади та грошей притаманний психопатологічний стан.

Схильність / несхильність до корупційної поведінки у професійній діяльності ґрунтується на позитивних та негативних почуттях особистості, що були обумовлені порушенням норм суспільної моралі [3]. Для особи, яка тяжіє до корупційної поведінки, критерієм щастя є багатство, а головною цін-

ністю – «мати», а не «бути» [1]. Тому за умови виникнення конфлікту інтересів між особистими і суспільно значущими інтересами публічного службовця у професійній діяльності він зумовлює вибір на користь особистих інтересів. Для такого типу людей властиво осмислювати життя через матеріальні блага, прагнути до розкоші, бути незадоволеними життям і мати низьку самооцінку. Крім того, для них характерно бачити джерело управління своїм життям переважно у зовнішньому середовищі – в інших людях, долі, обставинах, доккілі. Все це фіксується як психологічна залежність від влади і грошей, вимагає постійного відтворення лінії певної поведінки. Водночас будь-яка вмотивована відмова публічного службовця від неправомірної вигоди ґрунтується на фактичному рішенні діяти проти власних монетарних інтересів на фоні зовнішньої загрози (очікування). Тому емоційне збудження є надійним маркером для виявлення тривожності, стурбованості суб'єкта через неетичну поведінку. Емоційне збудження виникає в результаті конфлікту між монетарними та етичними аттракторами поведінки [14]. Також можна очікувати, що під час формування антикорупційної поведінки важливе місце посідають етичні рішення, обмеження, настанови. За умови їх обумовленості просоціальними стимулами вони викликати емоційне збудження публічного службовця (якщо рішення буде суперечити основному інстинкту отриманню максимальної винагороди) та будуть факторами усунення або запобігання проявів корупційної поведінки.

Зазначимо, що нові види залежності є продуктом часу, виникають під впливом моди та пропаганди (або її відсутності) та пов'язані з певними суспільними культурами. Формування споживчого ставлення до життя (суспільства споживання) призвело до того, що система публічного управління України сприймається не як суб'єкт загального руху до покращення умов людського буття, а як об'єкт, що відкриває доступ до отримання та використання матеріальних благ і можливостей. Формування такого розуміння корупції перш за все визначається існуванням кількох фреймів масової свідомості, які фіксують найпоширеніші в українському суспільстві

особливості сприйняття корупції та факту її існування [6]. До них відносимо, по-перше, стереотипне маркування окремих сфер як корупціогенних на підставі лише їх широкого попиту в населення. Водночас установи, що не ведуть прийом пересічних громадян та не мають з ними безпосереднього контакту, вважаються менш корумпованими, що саме по собі є предметом дискусій. По-друге, корупція з боку населення сприймається як додаткова функція органів публічної влади (залежно від певних життєвих обставин вона не сприймається як корупційна дія). По-третє, вимушений характер корупції. Даний стереотип сприйняття корупції нагадує наведений вище принцип виправдання позитивного ставлення до корупції. Однак у даному випадку виправдовується не існування самого факту корупції, а причини втягування осіб у корупційні практики. Мова йде про те, що населення змушене виживати в ситуаціях, коли без корупційних угод неможливо отримати необхідну послугу. Така ситуація пояснюється відсутністю чіткого, аргументованого, зрозумілого унормування, регламентування та калькуляції процесу надання державних управлінських послуг, розподілу функцій, повноважень та відповідальності за якість та своєчасність результату цього процесу.

Вважається, що в перші півтора роки життя людини формується психологічна схильність її до певного типу поведінки. З народження закладається, чи буде людина жити або виживати – чи буде вона йти до щастя і досягнень, або бігти від бід і невдач. У другому випадку формується біовиживальний комплекс, коли деякі люди, які страждають цим комплексом, зрозуміли, що гроші є головним біовиживальним засобом і чим їх більше, тим більше можливостей для виживання. Тому іноді людині, залежній від грошей, досить сховатися в символічній владі, яка дає багатство. Зазначене проектується особистістю на вибір моделі її поведінки в цілому та формує схильність та терпимість / нетерпимість до корупційної поведінки під час виконання професійних обов'язків, в першу чергу на посаді державної служби або служби в органах місцевого самоврядування.

Іншим проявом такої психологічної залежності особи є kleptomaniya. Зазвичай, вона відноситься до фізичних захворювань та духовно-психічних розладів і трактується як хворобливий потяг до скоєння крадіжок. В даний час kleptomaniyu відносять до порушень контролю над спонуканнями [22].

Уперше описана в 1816 році як різновид мономанії, коли французька психіатрична школа активно розвивала вчення про душевні хвороби, що полягають у хворобливих схильностях індивіда, наприклад, схильності до вбивства, самогубства, підпалів без прояву інших симптомів божевілля [12]. Поняття kleptomaniya пов'язувалося з істерією, недоумством, органічними ураженнями головного мозку до початку ХХ століття. Висловлюються також гіпотези про те, що kleptomaniya може відноситися до obsesivno-kompulsivnih розладів, поряд з патологічним накопиченням, оніоманією тощо [15]. Водночас, існує думка, що такого захворювання не існує, і що kleptomaniya є лише засобом виправдання злочинства перед обличчям закону [17]. Необхідність визначення меж розуміння між kleptomaniєю і крадіжкою. Так, крадіжка – це обдумане дія, яка має спрямованість на вилучення матеріальної вигоди та передбачає порушення закону, спротив приватним та державним інтересам, владі. У свою чергу злочин на основі kleptomaniyi, як правило, не має на увазі подальшу реалізацію вкрадених речей, що дозволяє відрізнити kleptomaniyu від вульгарного крадія.

Kleptomaniya – психічний розлад, що виражається в імпульсивному невмотивованому нав'язливому стані – крадіжці предметів, які зовсім не потрібні особі і не мають для неї ніякого значення. Характер перебігу манії може весь час змінюватися – як посилюватися, так і слабшати. Kleptomaniyi здебільше спеціалізуються на певних речах (крадуть блискучі предмети, солодощі тощо). Крім цього, існує думка, що kleptomaniya закладається на генетичному рівні. За даними деяких дослідників, ймовірність виникнення цієї хвороби значно вища, якщо близькі родичі хворого мають певні залежності, наприклад, наркотики або алкоголь, або страждають психічними розладами. Kleptomaniyu

також зараховують до адиктивних розладів, тобто залежних [18]. Це пов'язано з тим, що дії пов'язані з крадіжкою, можуть впливати на стан людини та викликати почуття задоволення. Тому хворі на залежність можуть постійно відчувати бажання отримання даного виду задоволення.

Причинами виникнення kleptomaniyi можуть бути різноманітні травми голови, obsesivno-kompulsivniy розлад особистості, біполярні розлади, булімія, зловживання психоактивними речовинами тощо [15]. Симптоми kleptomaniyi відповідають трьом позиціям, які можна охарактеризувати у такий спосіб, як невгамовне бажання здійснювати крадіжки, отримання задоволення від цього процесу і виникнення почуття провини після вчиненого проступку. Прагнення kleptomaniyv скоювати крадіжки ґрунтується не на отриманні вигоди, а на тому, що вони просто не можуть чинити опір своїм бажанням. При цьому дане прагнення викликає у них досить серйозний психологічний дискомфорт. І щоб позбутися цього дискомфорту вони здійснюють крадіжки. Процес крадіжки обумовлений супровідним отриманням задоволення. Хоча пізніше, коли крадіжка трапляється, наступають переживання, які виникають з почуття сорому і докорів сумління, що теж є складовою своєрідного задоволення, схожого на відомий механізм каюття.

Отже kleptomaniya характеризується наступними ознаками. По-перше, повторювана нездатність особи подолати тягу скоїти крадіжку предмета, який не є для неї необхідним і не має для нього значущої матеріальної цінності, яка забезпечує виживання. По-друге, наростаюче почуття психологічного тиску (емоційне збудження) перед вчиненням крадіжки. По-третє, почуття задоволення і заспокоєння після скоєння крадіжки. По-четверте, крадіжка відбувається не з почуття неприязні або помсти, не в результаті галюцинації або маревного розладу. По-п'яте, крадіжка не пов'язана з поведінковим розладом, біполярним розладом або антисоціальним розладом особистості [18]. Kleptomaniymi часто прикидаються злочинці, щоб уникнути відповідальності, але є ряд відмінних рис: kleptomaniy краде не з метою наживи, а заради задоволення, отриманого

від самого процесу крадіжки. Він діє спонтанно без усвідомлення цієї дії та її наслідків. Хворий бере часто абсолютно непотрібні речі і, як правило, ними не користується. Для нього важливий не предмет крадіжки, а сам факт.

Отже, окремими причинами виникнення корупційної поведінки публічних службовців у професійній діяльності є психологічні залежності особи, що обумовлює застосування концепції психологічного дослідження та діагностування. Зазначена концепція вивчає корупційну поведінку у системі таких основних понять, як корупційна поведінка, корупційний тиск, антикорупційна стійкість, схильність до корупції. Корупційна поведінка визначається як девіантна та обумовлює сприйняття обов'язків публічної служби як можливість отримання задоволення від перспективи ймовірної неправомірної вигоди та пільг за порушення офіційних морально-етичних вимог (формування залежності). Така модель поведінки головним чином формується під впливом оточення (навколишнє середовище у певній мірі виправдовує корупцію), зумовлюється людьми, які є носіями культури (ризик отримання неправомірної вигоди сприймається як гра, що існує в суспільстві взагалі та у професійній діяльності публічних службовців зокрема) та може носити ознаки патологічних психологічних розладів у осіб, що працюють в органах публічної влади.

Пошук психологічної сутності корупційної поведінки у професійній діяльності публічних службовців також дозволив виявити, що більша частина правопорушників знаходиться на певній дистанції від суспільства та його цінностей, що обумовлює їх мотивацію у вчинках та має схильність до залежності (гроші, влада, посада тощо). Слід зазначити, що така схильність виникає не лише під час виконання службових обов'язків. Вона простежується у особи ще до вступу на публічну службу. Досить часто бажання стати публічним службовцем обумовлено наявністю потенційної можливості використовувати службове становище у власних цілях. Тому виявлення психологічної залежності у публічних службовців шляхом діагностики антикорупційної стійкості є актуальним, особливо під час вступу на публічну службу.

На нашу думку, протидія корупції в Україні буде більш результативною, якщо у розробці та реалізації антикорупційних заходів та програм буде застосовуватись науково обґрунтований психологічний супровід, зокрема спеціальні методики визначення схильності до клептоманії та корупційної поведінки. Якщо у медичній науці та практиці вже розроблено та використовується низка методів, методик, апаратного забезпечення діагностування пацієнтів на психофізіологічні аномалії або хвороби (наркоманія, клептоманія, ігроманія, грошоманія тощо), то у технології попереднього діагностування претендентів на зайняття посад публічної служби до цього часу такі підходи не знайшли широкого вжитку. Це часто призводить до формування сфери невичерпних ризиків при призначенні на посади.

У психології вже існують спеціальні методики, що дозволяють виявити рівень психологічної та антикорупційної стійкості людей, що виконують свою діяльність в умовах підвищеного корупційного та психологічного тиску. За кордоном у системі публічного управління вже застосовуються спеціальні антикорупційні методики, такі як «АКорД», HCS Integrity Check (опитувальник для оцінювання чесності, коректності, порядності), а також методи психологічного аналізу потенційного / працюючого публічного службовця (вивчення фотокартки за допомогою фізіологічних таблиць тощо) [1; 5; 23]. За їх допомогою з'ясовується рівень самодостатності публічного службовця (внутрішня захищеність від впливу оточення), структура та рівень антикорупційних установок, рівень саморегулювання діяльності (планування, прогнозування, оцінка можливих наслідків дій, а також нервово-психологічна стійкість особи). Водночас використання зазначених антикорупційних методик передбачає підготовку відповідних спеціалістів для її проведення та пошуку шляхів удосконалення.

Висновки. Дослідження психологічних залежностей особи дозволить своєчасно виявити схильність до корупційної поведінки публічних службовців, професійно відібрати та підібрати публічних службовців, сприяти їх ефективному кар'єрному зростанню та запобігти корупційним діянням. У свою чергу

потребує подальшої розвідки дослідження психологічних залежностей під час ротації публічних службовців, співвідношення кількості корупційних правопорушень із пропагандою бути покараним (формування негативних емоцій, пов'язаних із порушенням) під час проведення антикорупційних заходів (семінари, тренінги).

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Ванновская О. В. Психология коррупционного поведения государственных служащих : монография / О. В. Ванновская. – 2-е изд., стер. – М.: Издательство Юрайт, 2018. – 251 с.
2. Волянська О. В. Соціокультурний контекст розуміння та сприйняття корупції в Україні / О. В. Волянська // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2016. – № 3. – С. 238-243.
3. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / Керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. – Львів: ЛьвДУВС. – 2011. – 220 с.
4. Психологія корупції. – Режим доступу: <http://uainfo.org/blognews/1438160917-psihologiya-koruptsiyi.html>.
5. Вашенко К. О. Публічна служба: системна парадигма / К. О. Вашенко, С. М. Серьогін, Є. І. Бородин, Н. А. Липовська та ін. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, – 2017. – 256 с.
6. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы / С. Роуз-Аккерман. – М.: Логос, 2003. – 356 с.
7. Серета Є. Психологічний погляд на е-декларації українських посадовців / Є. Серета // День. – 2016. – № 203 – Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/groshomaniya>.
8. Скрипник А. В. Системна та несистемна корупція в освіті: ігрова модель / А. В. Скрипник, І. С. Оборська // Проблеми економіки. – 2016. – № 4. – С. 273-278.
9. Совалева Д. А. Теоретические основы исследования монетарного поведения / Д. А. Совалева // Молодой ученый. – 2015. – № 4. – С. 704-707.
10. Флейчук М. І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації / М. І. Флейчук. – Львів: Ахілл, 2008. – 660 с.
11. Чумаченко Д. С. Корупція як соціальне явище у вимірі соціологічного аналізу / Д. С. Чумаченко // Науково-теоретичний альманах «Ірані». – 2018. – Т. 21. – № 2. – С. 37-43.
12. Брокгауз Ф. Энциклопедический словарь 1890–1907 / Ф. Брокгауз, И. Эфрон. – Режим доступа: <http://www.vehi.net/brokgauz/index.html>.
13. Becker G. S. A Theory of Rational Addiction / G. S. Becker, K. M. Murphy // Journal of Political Economy: theoretical economics and empirical economics. – 1988. – Vol. 96. – № 4. – P. 112-118.
14. Behavioural Factors of Corruption in the Construction Industry. – Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813043838>.
15. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. – Retrieved from: <https://justines2010blog.files.wordpress.com/2011/03/dsm-iv.pdf>.
16. Chander P. Corruption in Tax Administration / P. Chander, L. Wilde // Journal of Political Economy: theoretical economics and empirical economics. – 1992. – № 49. – P. 115-121.
17. Kleptomania: a report of 20 cases // The American Journal of Psychiatry. – 1991. – № 148. – P. 652-657.
18. Kleptomania: clinical features and comorbidity in an Italian sample // Comprehensive Psychiatry. – 2002. – № 43. – P. 7-12.
19. Kofman F. Collusion in Hierarchical Agency / F. Kofman, J. Lawarree // Econometrica. – 1993. – V. 61. – № 3. – P. 69-78.
20. Lui F. T. A Dynamic Model of Corruption Deterrence / F. T. Lui // Journal of Political Economy: theoretical economics and empirical economics. – 1996. – № 31. – P. 65-73.
21. Jaber-López T. Physiological and behavioral patterns of corruption / T. Jaber-López, A. García-Gallego, P. Perakakis, N. Georgantzis // Front. Behav. Neurosci. – 08.12.2014. – Retrieved from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnbeh.2014.00434/full>.
22. Shulman T. D. Something for Nothing : Shoplifting Addiction & Recovery / T. D. Shulman. – Haverford, PA: Infinity Publishing. – 2004.
23. Серьогін С. М. Меритократичний підхід до добору на публічну службу / С. М. Серьогін, Н. А. Липовська, С. С. Серьогін // Аспекти публічного управління. – 2017. – Т. 5. – № 8-9. – С. 22-35.

REFERENCES

1. Vannovskaja, O.V. (2018). *Psihologija korupcionnogo povedenija gosudarstvennyh sluzhashhih [Psychology of corrupt behavior of public servants]*. Moscow: Izdatel'stvo Jurajt [in Russian].
2. Volianska, O.V. (2016). Sotsiokulturnyi kontekst rozuminnia ta spryiniattia koruptsii v Ukraini [Socio-cultural context of understanding and perception of corruption in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*, 3, 238-243 [in Ukrainian].
3. Revak, I.O. (2011). *Koruptsiia: teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia [Corruption: Theoretical and Methodological Principles of Research]*. Lviv : LvDUVS [in Ukrainian].
4. *Psyhholohiia koruptsii [Psychology of corruption]*. Retrieved from: <http://uainfo.org/blognews/1438160917-psihologiya-koruptsiyi.html> [in Ukrainian].
5. Vashchenko, K.O., Serohin, S.M., Borodin, Ye.I., & Lypovska, N.A. et all. (2017). *Publichna sluzhba: systemna paradyhma [Public service: system paradigm]*. Dnipro: DRIDU NADU [in Ukrainian].
6. Rouz-Akerman, S. (2003). *Korruptsiia i gosudarstvo. Prichiny, sledstviya, reformy [Corruption and the state. Causes, effects, reform]*. Moscow: Logos [in Russian].

7. Sereda, Ye. (2016). *Psykhologichnyi pohliad na e-deklaratsii ukrainskykh posadovtsiv [Psychological view on the e-declaration of Ukrainian officials]*. Den, 203. Retrieved from: <http://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/groshomaniya> [in Ukrainian].
8. Skrypnyk, A.V., & Oborska, I.S. (2016). Systemna ta nesystemna koruptsiia v osviti: ihrova model [Systemic and non-systemic corruption in education: the game model]. *Problemy ekonomiky*, 4, 273-278 [in Ukrainian].
9. Sovaleva, D.A. (2015). Teoreticheskie osnovy issledovaniya monetarnogo povedeniya [Theoretical bases of the study of monetary behavior]. *Molodoy uchenyy*, 4, 704-707 [in Russian].
10. Fleichuk, M.I. (2008). *Lehalizatsiia ekonomiky ta protydiia koruptsii u systemi ekonomichnoi bezpeky: teoretychni osnovy ta stratehichni priorytety v umovakh hlobalizatsii [Legalization of the economy and combating corruption in the system of economic security: the theoretical foundations and strategic priorities in the conditions of globalization]*. Lviv: Akhill [in Ukrainian].
11. Chumachenko, D.S. (2018). Koruptsiia yak sotsialne yavyshe u vymiri sotsiolohichnoho analizu [Corruption as a social phenomenon in the measurement of sociological analysis]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21 (2), 37-43.
12. Brokgauz, F., & Jefron, I. *Jenciklopedicheskij slovar' 1890–1907 [Encyclopedic Dictionary of 1890–1907]*. Retrieved from: <http://www.vehi.net/brokgauz/index.html> [in Russian].
13. Becker, G.S., & Murphy, K.M. (1988). A Theory of Rational Addiction. *Journal of Political Economy: theoretical economics and empirical economics*, 96 (4), 112-118.
14. *Behavioural Factors of Corruption in the Construction Industry*. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813043838>.
15. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. Access mode : <https://justines2010blog.files.wordpress.com/2011/03/dsm-iv.pdf>.
16. Chander, P., & Wilde, L. (1992). Corruption in Tax Administration. *Journal of Political Economy: theoretical economics and empirical economics*, 49, 115-121.
17. Kleptomania: a report of 20 cases. (1991). *The American Journal of Psychiatry*, 148, 652-657.
18. Kleptomania: clinical features and comorbidity in an Italian sample (2002). *Comprehensive Psychiatry*, 43, 7-12.
19. Kofman, F., & Lawarree, J. (1993). *Collusion in Hierarchical Agency. Econometrica*, 61 (3), 69-78.
20. Lui, F.T. (1996). A Dinamic Model of Corruption Deterrence. *Journal of Political Economy: theoretical economics and empirical economics*, 31, 65-73.
21. Jaber-López, T., García-Gallego, A., Perakakis, P., & Georgantzis, N. (2014). Physiological and behavioral patterns of corruption. *Front. Behav. Neurosci.* Retrieved from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnbeh.2014.00434/full>.
22. Shulman, T.D. (2004). *Something for Nothing: Shoplifting Addiction & Recovery*. Haverford, PA: Infinity Publishing.
23. Serigin, S.M., Lipovskaya, N.A., & Seregin, S.S. (2017). Merytkratychnyi pidkhd do doboru na publichnu sluzhbu [Meritocratic approach to selection for public service]. *Aspects of public administration*, 5 (8-9), 22-35.

Серьогін Сергій Михайлович

Доктор наук з державного управління, професор Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України 49044, м. Дніпро, вул. Гоголя, 29

Email: s.m.serjegin@vidr.dp.ua

Петренко Оксана Станіславівна

Кандидат наук з державного управління, доцент Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України 49044, м. Дніпро, вул. Гоголя, 29

Email: petrenko0568@gmail.com

Соколовський Сергій Іванович

Кандидат медечинських наук, доцент Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України 49044, м. Дніпро, вул. Гоголя, 29

Email: sokoldridy3002@gmail.com

Цитування: Серьогін С. М. Психологічна залежність публічних службовців як фактор корупційної поведінки / С. М. Серьогін, О. Петренко, С. Соколовський // Аспекти публічного управління. – 2018. – Т. 6. – № 11-12. – С. 102-110.

Citation: Serigin, S.M., Petrenko, O. & Sokolovskiy, S. (2018). Psykhologichna zalezhnist publichnykh sluzhbovtiv yak faktor koruptsiinoi povedinky [Psychological dependence of public servants as factor of corruption behavior]. *Public administration aspects*, 6 (11-12), 102-110.

Стаття надійшла / Article arrived: 15.11.2018

Схвалено до друку / Accepted: 23.12.2018